

Zsombolyai örömök és gondok

Kedves meghívásnak tettem eleget, amikor meglátogattam a zsombolyai mtsz-t, ahol volt tanítványaim dolgoznak. Zsombolya (Nagyszentmiklóssal együtt) az ország legnyugatibbra fekvő városa, közvetlenül a jugoszláv határon.

Közel harminc esztendő után láttam viszont a múltban jól ismert városkát, amely híres volt ipari létesítményeiről, a téglagyárról és a kalapüzemről; egykor járási székhely, az evvel járó hivatalokkal és hivatalnokokkal, azok családjával, életvitelével. Zsombolya azonkívül határállomás, a hatvanas évek óta egyre növekvő nemzetközi vonat- és kocsiforgalommal.

Zsombolya a múltban minden ipari és közigazgatási szerepe mellett elsősorban jellegzetesen gazdálkodó alföldi mezőváros volt. Közel száz esztendővel ezelőtt itt kezdeményezték és alkalmazták először a szakirodalomban sokáig zsombolyásznak nevezett zöldkukoricát—csalamádét savanyító eljárást, melyet ma világszerte silózás néven ismernek. Azóta sokat fejlődött a silózás, de sajnálatos, kevés agronómus tudja, hogy a takarmányok tejsavas erjesztésű tartósítása innen indult el világhódító útjára. A városgazdálkodás történetéhez tartozik az is, hogy 1946 őszén itt szervezték az ország egyik első új típusú állami gazdaságát a „Klári-szőlők”-ben. Azóta jelentősen fejlődött.

Zsombolya ma már inkább iparváros. A munkaerőnek a mezőgazdaságban foglalkoztatott része számszerűen nem haladja meg a kereskedelemben és a szolgáltatásokban dolgozókat.

A tsz termelési szerkezete jellemző. Mint ismeretes, ez igazi „kultúrtáj”, kövér földű rónaság, ahol nincs sem domb, sem szik, sem homok, s ahol évszázadok áldozatos telkesítő munkája nyomán kiszikkasztották a mocsarakat, elvezették a pangó vizeket, s művelhetővé tették az egész határt. Kevés ilyen nagygazdaság van az országban, lévén egyetlen művelési ága a szántóföldi termesztés: 2841 hektárjából 2805 szántó. Nincs hát itt sem legelő, sem rét, sem kaszáló, szőlő vagy gyümölcsös.

A fennmaradó 36 hektár fele út, udvar, beépített hely, a másik 18 hektárt az utóbbi években készült öntözőcsatornák teszik ki.

A szántóföld hasznosítása már inkább jellemző az egész megyére: a legfőbb kultúrnövény a búza és a kukorica.

A szántóföldi termelés alakulásáról tiszta képet kapunk, ha figyelemmel követjük a főbb növények százalékarányát néhány év vetésszerkezetében:

	1971	1973	1975
búza	18,9	19,1	20,7
őszi árpa	4,2	4,6	4,4
kukorica	26,2	27,4	28,2
borsó	3,0	1,0	—
rostkender	10,3	10,6	7,2
cukorrépa	10,4	11,0	12,1
zöldsgéfélek	1,7	2,2	2,5
takarmánynövények	14,8	13,4	11,3

Az utóbbi öt év alatt tehát eltűnik a borsó, csökken a kender és a takarmányfélék területe, jelentős a növekedés a búza, a kukorica és a cukorrépa esetében. Ez utóbbi dinamikája a legszembetűnőbb. Az új termelési technológiának köszönhetően azonban a takarmánynövények s a rostkender össztermelése — a vetésterület csökkenése ellenére — fokozódik: 1971-ben csak 1336 tonna volt a rostkender-termés az 1975-ös 1632 tonnával szemben.

A növénytermesztésre általában jellemző a korszerű technológia. A növényvédelmet szinte teljes egészében, a műtrágyázást pedig részben repülővel végzik,

másrészt traktorvontatású szórógépekkel, az istállótrágyázást pedig terítő vontókkkal. Mint látható, ez a szövetkezet következetesen halad az ipari mezőgazdaság útján, közeledik a teljes gépesítéshez, amely egyben magasfokú kemizálással párosul.

Mindezen föltételek alkalmassá tették arra, hogy előlépjen a vetőmagtermelő gazdaságok sorába. Búza- és kendermagtermését egészében, árpa- és kukorica-termésének egy részét vetőmagként értékesíti.

Ez időszakban az állatállomány is fejlődött, számszerűen és minőségi összetételében is:

	1971	1973	1975
szarvasmarha	1 105	1 073	1 200
sertés	3 927	4 579	5 000
juh	835	902	900
tojótyúk	5 000	5 000	—
pecsenye(grill)csirke	35 000	38 600	40 000

A szarvasmarha-állományon belül növekszik a tehének számaránya, mely jelenleg meghaladja a 60%-ot. A tejhozam viszont alacsony, nem felel meg sem az állatok biológiai kapacitásának, sem pedig az anyagi ráfordításnak. Az alapvető baj, hogy a létszám megőrzése végett gyenge hozamú, rossz fajta állatokat kell tartaniuk.

A sertéstartásban egészen 1973-ig a hagyományos tartásmódot alkalmazták, azonban sehogyan sem tudták gazdaságossá tenni ezt az ágazatot. Végül is beilleszkedtek a beregszói ÁMV ipari hízalási rendszerébe. Az integrálódás lényege az, hogy az mtsz négyhónapos süldőket vesz át az ÁMV-től, minden élősúlygyarapodásra számítva négy kiló árpát, illetve kukoricát ad át az ÁMV takarmánykeverő üzemének. Ez utóbbi biztosítja a kor- és súlycsoportok szerint differenciált összetételű takarmánykeveréket a szövetkezet számára. Az állatokat vágáskész állapotban szállítják az ÁMV-nek, s az levágva értékesíti őket.

A takarmányhasznosítás jelenleg 3,6, ami azt jelenti, hogy egy kiló élőhúst 3,6 kg értékegységű takarmánnyal állítanak elő. Ez elfogadható jó hatások, megfelel a szabványoknak. Két és fél évi együttműködés nyomán megállapítható, hogy a szövetkezet a súlygyarapodás kilogrammjáért egy-egy lej értékű tiszta jövedelemhez jutott; ez szép és jó, de az így nyert összeg csupán durván számítva fedezi az állattenyésztés más ágazatainak ráfizetését.

A juhállományon belül növelik az ürök arányszámát, hogy a nagyobb testű egyedek kerüljenek többségbe. Ezáltal növekszik a gyapjú- és hústermelés, ami viszont a tejtermelés kárára megy.

Az állatállomány növekedésével és minőségi átalakulásával módosul az állati termelés jellege is:

	1971	1973	1975
tehen tej	9 918 hl	10 878 hl	8 501 hl
juhte j	187 hl	167 hl	167 hl
gyapjú	2 096 kg	2 564 kg	2 700 kg
tojás	169 000 db	61 387 db	—
sertéshús	205 t	248 t	508 t
csirkehús	2,64 t	2,92 t	4 t

Az állattenyésztés részaránya az össztermelésben 1971-ben 22,6, 1973-ban 25,8, 1975-ben pedig már 30,4% volt. Ez a fejlődés csupán a költségek abszolút növelése árán érhető el. Ellentmondásnak tűnik, de valójában az állattenyésztés magasabb fokú szervezettségét jelzi az, hogy anyagi költségeinek abszolút növekedésével párhuzamosan részarányuk a termelőszövetkezet összes költségéhez viszonyítva fokozatosan csökken. Így 1971-ben még 53,5, 1975-ben már 48,6%-ra apadt.

A számok azonban azt is elárulják, hogy az elért eredmények ellenére még sok a tennivaló addig, míg az állattenyésztés is felzárkózat jövedelmezőség tekintetében a növénytermesztés mellé! Ez annál inkább meglepő, minthogy a szántóföldi természetést gyakran zavarják éghajlati és egyéb tényezők, ezzel szomben — ismeretes — a zártkörű ipari jellegű állattenyésztés — márpedig a zombolyai ilyen — biztonságosabb, zavartalanabb, amiből az következne, hogy eredményesebb is legyen.

Az állattenyésztés gazdaságosságának javítását szolgálják a korszerűsítések. Ahhoz például, hogy a sertéstartásban a már említett jövedelmet elérjék, modern

technológiát kellett beállítani: az ólak teljesen gépesítettek, a takarmány- és víz-ellátás, valamint a trágyatakarítás automatizált. Hasonló a helyzet a „csirkegyárban” is. Ez a két ágazat fedezi a szarvasmarhafarm ráfizetéseit; jelenleg tehát az állattenyésztés „eltartja magát”, de nem hoz jövedelmet.

Folyamatban van a szarvasmarhatartás korszerűsítése is. Épül a 400 tehenet befogadó szabadtartásos istálló, amelyben az összes munkafolyamatokat gépesítik, beleértve a takarmány- és vízellátást, a fejést, valamint a trágyaeltakarítást. Ez utóbbit futószalagon működő csörlőrendszerrel oldják meg. A tehénfarm korszerűsítése — az előzetes számítások szerint — csak kisebb mértékben járulhat hozzá a tejhozam javításához, ezzel szemben jelentős munkamennyiség- és egyben munkaerő-, illetve költségmegtakarítást eredményez majd. Ez kell is, mert rohamosan csökken a dolgozó tagok száma — nyugdíjba mennek az öregek. A költségcsökkenés egyébként oly méretű, hogy öt év alatt amortizálja a beruházásokat; mindennek következtében a szarvasmarhafarm korszerűsítése, ha nem is küszöböli ki deficitjét, oly mértékben csökkenti, hogy lehetővé teszi az állattenyésztés egészének jövedelmezővé válását.

A vetésszerkezet alakulása arra vall, hogy a takarmánytermelő terület fokozatosan csökken. Magától adódik a kérdés: ilyen körülmények között milyen módon biztosítják a növekvő állatállomány takarmányszükségletét? A kérdés annál égetőbb, mert jelenleg az állatok, elsősorban a szarvasmarhák termelékenysége alacsony.

A távlati elképzelés az, hogy zöldtakarmány termelésére kereken 300 hektárt tartálékolnak vetésszorgalmat kívülről; e területet földbe sülyesztett zárt öntözőrendszerrel öntözik. Ennek előnye, hogy nincs szükség a csövek mozgatására, szerelésére, és az ehhez nélkülözhetetlen munkaerőre, hanem mindössze a csapok nyitásával és zárásával elvégezhető az öntözés. Az öntözőszerkezetet csupán a talajművelés, betakarítás idejére szerelik le, hogy ne akadályozza a gépeket. Az öntözéshez Zsombolyán nincs ugyan folyó, de a téglagyár hatalmas elhagyott bányáiban 15-17 méter a vízmélység.

A tervezett öntözőberendezés kivitelezése lényegesen költségesebb, mint az általános használatban levő felszíni, cserélhető csöves fölszerelés, evvel szemben üzemeltetési költsége jóval kisebb. A szövetkezet felterjesztette a dokumentációt jóváhagyás végett az illetékes szervekhez. Jelenleg megoszlanak a vélemények, remélik azonban, hogy végül is engedélyezni és támogatni fogják a pillanatnyilag drágább, de gazdaságosabb megoldást. Az öntözéssel — a szövetkezet vezetősége szerint — másodvetések útján biztosítják majd az időjárástól többé-kevésbé függetlenített szilárd takarmányalapot.

A fejlődő állattenyésztés ellenére is az mtsz profilját a növénytermesztés, ezen belül a vetőmagtermesztés szabja meg. Össztermeléséhez 1971-ben 76, 1975-ben 62,5% volt a növényi hozzájárulás. A termékek költségeiből is a nagyobb ráfordítás a növényekre jut.

A szomszédos Jugoszlávia bevált búzavetőmagjait itt szaporítják el a megye számára. Már elszaporították a Libelulát, jelenleg pedig a Száva a „sztár”. Az 550 hektáros búzavetésből 280 hektáron ezt termesztették: a legtermékenyebbeknek mutatkozott 5 900 kg/ha átlaghozammal.

A zsombolyai mtsz kísérleti telepe egyben a Mezőgazdasági és Erdészeti Tudományos Akadémiája lovrini övezeti kísérleti állomásának is kutatóbázisa. Elsősorban trágyázási próbákat végeznek, hogy megállapítsák a helyi talajtípusok és növényfajták számára legkedvezőbb nitrogén-, foszfor- és káliarányt. A kísérleteket a főbb növényekkel 80 variánsban és 4-4 ismétlésben végzik. Az eddigi eredmények szerint a búzánál a 150 kg N, 100 kg P₂O₅ változat mutatkozott a leggazdaságosabbnak. Evvel az aránnyal a Száva fajtaból kísérleti feltételek között 7900 kg/ha termést értek el.

A kenderkísérleteket szerződéses együttműködésben a glubovszki (Ukrajna) rostnövénykísérleti állomással végzik. Eszerint a szövetkezet 100 hektár rost- és 50 hektár magkendervetésén nagyüzemi feltételek között alkalmazza a kísérleti állomás javaslatait. Ezek közül említésre méltó a magnézium-kloráttal végzett lombtalanítás, ami után 4-5 napra kombájnnal takarítják be a kendert. A kísérletek kitűnő eredménnyel jártak. Az eljárás lehetővé tette, hogy minimális munkaerővel optimális időben takarítsák be a kendert. Hogy ez mit jelent? A kenderrost minősége főleg attól függ, milyen a szakitással szembeni ellenállása. Fontos tehát, hogy a hosszú és rövid kenderrost közötti arány minél jobb legyen, a hosszú szálak javára. A rövidet szaknyelven kócnak nevezik (jórészt használhatatlan) és rost-kóc aránynak a fogalmat. Ha a kender szárítás közben megázik, vagy az elhúzódó betakarítás miatt túléri, a kóc mennyisége meghaladja az 50%-ot is, míg

optimális betakarítás és jó fajta esetében elenyésző mennyiségű a kóc. A lombtalanító eljárás rendkívül nagy problémát old meg a kendertermesztésben: könnyíti a betakarítást, és minimumra csökkenti a kócot.

A kísérleti telepet Kiss László mérnök, a szövetkezet elnöke vezeti személyesen, mondhatnánk azt is — szenvedélyesen.

Az mtsz-ben mintegy négyezer tag dolgozik rendszeresen. A szövetkezetnek ezenkívül megközelítőleg ötszáz nyugdíjasa van, akik segélyt is kapnak. Csúcsidőben a nyugdíjasok egy része is dolgozik. Az állandó munkaerő létszáma azonban, mint már említettük — állandó csökkenést mutat. A hatvanas évek végén még ezerkétszázan dolgoztak rendszeresen. Zsombolya iparosodik, a gyárak alkalmazák a munkaerő jelentős részét, a korosak pedig kiöregednek a munkából.

Pedig a zsombolyai mtsz-ben elég jó a kereset. A rendszeresen dolgozók nem keresnek kevesebbet, mint az iparban. A mezőgazdasági munkaerő alakulását itt is olyan társadalmi-gazdasági tényezők befolyásolják, amelyek szociológiailag csak részben tisztázottak. (*Mezőgazdasági munkaerő 1976. A Hét, 1976. 24.*)

Volt alkalom a több szövetkezeti taggal beszélgetni, Varga István huszonöt éve dolgozik a tsz-ben. Állandó beosztása szerint kocsis, de szükség esetén traktor vontatta gépeken is segédkezik. Az elmúlt évben több mint 19 000 lejt keresett. Felesége gyárban dolgozik. A háztáji föld egy részén zöldséget termelnek családi szükségletre, a többin takarmányfélék. Baromfit és sertést tartanak, a családi szükségleten felül piacon is értékesítik a baromfit.

Raffa József megközelítőleg 21 000 lejt keresett 1975-ben. Felesége ugyancsak gyárban dolgozik. A háztájin zöldségfélék és takarmányt termel. Malacot nevel és hizlal eladásra.

Truth József és felesége a kertészet dolgozója. 1975-ben ő 23 000, felesége 18 000 lejt keresett. Felesége a hatvanas években a szövetkezet napközi otthonában dolgozott. Több mint száz gyermek volt ott. Ma már nincs napközije a szövetkezetnek, a tagság megöregedett, nincsen napközibe való gyermek.

A Truth család háztáji gazdaságát elsősorban kacsatenyésztésre állították be: több mint 80 kacsájuk van. Minden jó volna — mondja Truth József —, csak ha a nyugdíjra gondolok...

További beszélgető partner Sighet Pável, az mtsz-pártbizottság titkára, egyébként mester az építőbrigádban. Büszkén mutogatja az épülő szabadtartásos tehénistállót, magyarázza a különböző részek szerepét. A szövetkezet gondjai közül a „vendégmunkások“ kérdése különösen foglalkoztatja. E más vidékről hozott dolgozók részére biztosítani kell az étkezést, szállást, fedezni kell utazási költségüket stb. Véleménye szerint, ha a szövetkezet tagjainak tudná juttatni mindazt, amit vendégmunkásokra költ, nem volna szükség vendégmunkásra.

Mindent egybevéve, a tagok nagyjából meg vannak elégedve a szövetkezet menetével — úgy látják, hogy a szabályzat szerinti vezető szervek (közgyűlés, vezető tanács) ellájták előírt feladataikat. A szakmai és gazdasági vezetés azonban végső fokon az operatív vezetőség kezében összpontosul, amely a farm- és részlegvezetőkől, az elnökből (egyben főmérnök is), az alelnökből, valamint a főkönyvelőből áll. Mivel az operatív vezetőség oldja meg mind a műszaki, mind a gazdasági problémákat, a tagság zöme távol áll a mindennapok problémáitól. Lehetséges, hogy ez siettetni Zsombolyán a tagság lemorzsolódását, természetesen más társadalmi-gazdasági problémákkal együtt. Növeli az eltávolodást az is, hogy bizonyos kérdések — a haszontalan, meddő állatok kiselejtezése, a vendégmunkásokkal kapcsolatos dilemma stb. — megoldása évek óta húzódik.

Hiba volna mindezt a vezetőséget elmarasztalni. Ők mindent megtesznek, hogy a szövetkezet fejlődjék, lépést tartson a tudomány és a technika követelményeivel. De sürgető, hogy megtaláljuk a megoldást Zsombolyán és másutt ahhoz, hogy a fiatalság kedvelje a mezei munkát, mert a fejlett gépi, vegyi eljárások alkalmazása mellett az ifjúság részvétele a jövőbeli virágzó mezőgazdaság záloga.

Kőnig Miklós